

URN:NBN:NL:UI:10-1-114186. TS •> #37, June 2015, p. 66-68

Content is licensed under a Creative Commons Attribution 3.0 License. - © Léon Hanssen

Publisher: www.uopenjournals.org. Website: www.tijdschriftstudies.nl

Recensie

August Hans den Boef & Sjoerd van Faassen, *Van De Stijl en Het Overzicht tot De Driehoek. Belgisch-Nederlandse netwerken in het modernistische interbellum*. Antwerpen, Apeldoorn: Garant, 2013. 224 blz. ISBN 978-90-441-3041-6, €21,-

De wisselwerkingen tussen verschillende nationale cultuurgebieden en de rol van tijdschriften daarin, zijn zeker voor de zo dynamische tijd tussen de twee wereldoorlogen nog steeds maar partieel en veelal aan de hand van losse casestudies onderzocht. Het valt daarom te prijzen dat August Hans den Boef en Sjoerd van Faassen zich in *Van De Stijl en Het Overzicht tot De Driehoek* ten doel hebben gesteld een overzicht te geven van 'Belgisch-Nederlandse netwerken in het modernistische interbellum.'

Protagonisten in deze studie zijn vooraanstaande kunstenaars (en vaak tevens ijverige publicisten) als Theo van Doesburg, Charley Toorop, J.J.P. Oud, H.N. Werkman, Carel Willink, Paul van Ostaijen, Michel Seuphor en Jozef Peeters. Zij vertegenwoordigen indertijd belangrijke culturele instituties, in het bijzonder tijdschriften en kunsthandels.

In de inleiding bij het 224 pagina's tellende boek (dat door vorm noch

importantie echter nooit een echt boek wil worden) leggen de auteurs verantwoording af van wat zij beogen. Beloofd wordt dat er 'wisselende constellaties in kaart [worden] gebracht,' terwijl bovendien duidelijk zal worden gemaakt 'tot welke tactische en utilitaire relaties' deze constellaties hebben geleid.

Het klinkt zeer ambitieus. Fnui-kend is echter dat enige reflectie omtrent deze terminologie ontbreekt. Wat maakt een 'constellatie' tot een 'constellatie', aan welke voorwaarden moet er zijn voldaan willen verschillende netwerken op zodanige wijze met elkaar interfereren dat er sprake is van inter-culturele kruisbestuiving? Ook valt de term 'ideologie' enkele keren: kunnen verschillende cultuurdragers wel of juist niet 'in ideologisch opzicht' met elkaar 'opschieten'? Ook hier ontbreekt een bezinningsmoment: hoe denkt men zich precies de verhouding tussen een artistieke 'ideologie' en een dito 'constellatie'? Overlappen die elkaar, compleet of gedeeltelijk? Een weer andere invalshoek wordt gevormd door de these dat netwerken moeten worden gezien als werktuigen van reputatieopbouw, zonder dat er echter verantwoording wordt afgelegd over de strategische mechanismen die mogelijk maken dat een reputatie tot bloei komt

op basis van het feit dat er een netwerk is geconstrueerd. Wat is precies de correlatie tussen beide variabelen?

Deze studie baseert zich op allerlei assumpties omtrent de praktijk van culturele instituties en reputaties die niet worden geëxpliciteerd of getoetst aan het materiaal zelf. Zo blijft het een vraagteken hoe en onder welke voorwaarden tijdschriftpolitiek een vehikel kan zijn, niet alleen voor de constructie van culturele imago's, maar ook voor het daadwerkelijk bereiken van zakelijke overeenkomsten en commerciële successen. Waar het gaat om een preciezere bepaling van de samenwerking tussen Nederlands-Belgische netwerken in het interbellum maken de auteurs in het algemeen een wankele indruk. De ene keer wordt het element van fragmentatie en verbrokkeling beklemtoond, de andere keer juist weer het element van broederlijkheid, soms worden beide uitersten in één zin met elkaar verenigd. Het is heel lastig voor de lezer de weg in het hier beschreven panorama niet kwijt te raken, mede als gevolg van een overkill aan namen, citaten en gebeurtenissen.

De onderzoekers weten nergens een duidelijk onderscheid aan te brengen tussen documentatie en argumentatie en springen met het materiaal dat ze aanleveren van de hak op de tak. Op praktisch elke bladzijde worden waarneming en gevolgtrekking aan elkaar verbonden door bijwoorden als 'kennelijk' en 'klaarblijkelijk'. Het zijn redeneringen van de vierkante centimeter; de grote greep, het soevereine overzicht ontbreekt. Regelmatig wordt er gemeld dat handelingen 'typerend'

zijn, zonder dat duidelijk wordt waarvoor zij dat zijn. Het wemelt van de typen tekstverwerkingsfouten (het Franse 'du', verbasterd tot het Nederlands 'dus') en van de grammaticale onjuistheden. De stelligheid van een uitspraak wordt regelmatig afgezwakt door er een 'min of meer' aan te verbinden. 'Het is niet gewaagd te stellen dat begin jaren twintig de voorhoede van de internationale kunstwereld min of meer onder het primaat van het dan nog jonge constructivisme stond.' Is het gewaagd te stellen dat deze uitspraak min of meer waar is, zoals zij min of meer ook niet waar is? Op den duur levert een dergelijke wijze van formuleren niets anders dan prietpraat op.

Een andere wetenschappelijke zonde is dat aan deze studie een stilzwijgend paradigma van 'vernieuwing' ten grondslag ligt. Kunst en kunstpolitiek blijken er alleen toe te doen als zij van 'de culturele sprong voorwaarts' getuigen. Het afmeten van culturele prestaties langs de lat van een in wezen hoogst onduidelijk vernieuwingsconcept (wat is in hemelsnaam een 'culturele sprong' en op grond van welke criteria kunnen we beoordelen dat die sprong ook nog 'voorwaarts' gaat?) is een dogmatisme dat de protagonisten destijds zelf graag beoefenden, maar het kan geen strategie meer zijn voor wetenschapsbeoefening van meer dan driekwart eeuw later. Terwijl het modernisme zich graag van de slogan van 'vernieuwing' bediende, blijkt het in terugblik ook tal van elementen te hebben bevat die niet of veel minder strookten met de vaak zeer strenge voor-

schriftenleer van 'het nieuwe.' Zoals de *avant-garde* een *arrière-garde* in zich sloot, zo omvatte het modernisme ook diverse tendensen die eerder als primitief of archaïstisch overkomen, of die zelfs bewust zo bedoeld waren, maar desalniettemin honderd procent modernistisch zijn. Voor deze paradox van het moderne hebben de auteurs geen oog. Kortom: het gebrek aan wetenschappelijkheid, waar het bijvoorbeeld gaat om methodiek, disciplinariteit en verslaglegging, wreekt zich in deze

publicatie. Pas in de verantwoording aan het eind van de hoofdtekst blijkt dat dit boek een bundeling is van zeer uiteenlopende bijdragen aan tijdschriften en tentoonstellingsbundels. Een tekst is echter nog geen boek als hij in een omslag wordt gepresenteerd met een titel erop.

•> LÉON HANSSEN *bekleedt de bijzondere leerstoel voor Life Writing & Cultural Memory aan Tilburg School of Humanities.*